

СИДОРЕНКО-МЕЛЬНИК

Ганна Миколаївна
sidorenko-melnik.gan@yandex.ua

УДК 336.144.36:658.14/.17

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ
ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ
СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВАMETHODICAL ASPECT OF
FORECASTING OF FINANCIAL
STABILITY OF THE ENTERPRISE

ЯРИШ

Олена Валентинівна
yarish_helen1@mail.ruкандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів ВНЗ
Укоопспілки "Полтавський
університет економіки і
торгівлі"кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
ВНЗ Укоопспілки
"Полтавський університет
економіки і торгівлі"

У статті досліджуються теоретико-методичні засади прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах господарювання. Окреслено переваги та недоліки інструментів прогнозування. Опрацьовано перспективи їх використання в господарській практиці, що дозволить підвищити якість прогнозних оцінок та забезпечить дієвість управлінських рішень.

В статье исследуются теоретико-методические основы прогнозирования финансовой устойчивости предприятия в современных условиях хозяйствования. Оценены преимущества и недостатки инструментов прогнозирования. Определены перспективы их использования в хозяйственной практике, что позволит повысить качество прогнозных оценок, обеспечит результативность управленческих решений.

The article examines the theoretical and methodological basis of forecasting financial stability of enterprise in the contemporary economy. Advantages and shortcomings of instruments of forecasting are estimated. Prospects of their use in economic practice that will allow increasing quality of projections is defined will provide effectiveness of administrative decisions.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансове прогнозування, методи та моделі фінансового прогнозування

Ключевые слова: финансовая устойчивость, финансовое прогнозирование, методы и модели финансового прогнозирования

Key words: financial stability, financial forecasting, methods and models of financial forecasting

ВСТУП

Прогнозування фінансової стійкості підприємства на сучасному етапі розвитку економіки є надзвичайно складним етапом фінансового планування та потребує удосконалення та адаптації напрацьованого інструментарію до динамічних змін сьогодення. Досвід успішних країн із ефективно функціонуючою ринковою економікою свідчить про неухильне підвищення ролі та значення фінансового прогнозування на підприємствах. Прогнозування як фінансовий метод полягає у вивченні можливого фінансового стану підприємства на перспективу. На відміну від планування, прогнозування передбачає розробку альтернативних фінансових показників та параметрів, використання яких відповідно до тенденцій зміни ситуації на ринку та в середині

самого підприємства, дає змогу визначити один із варіантів розвитку фінансового стану в цілому та набуття відповідних ознак фінансової стійкості, зокрема. Важливість наукового передбачення майбутньої фінансової стійкості полягає у отриманні ґрунтованої відповіді на питання, чого найбільш ймовірно слід очікувати у майбутньому та як впливати на умови та змінювати параметри фінансової рівноваги задля отримання бажаного результату.

Це пояснює надзвичайну важливість задачі щодо побудови прогнозної моделі фінансової стійкості та доводить актуальність питань, пов'язаних з розробкою нових і поліпшенням існуючих методів такого прогнозування.

Питання фінансового прогнозування дістали досить широкого висвітлення в працях відомих

зарубіжних науковців, таких як: Е. Бріггем, Дж. К. Ван Хорн, Н. Холт, Г. Фостер, Р. Брейлі та інших, але слід зауважити, що використання їх методик без адаптації до особливостей та реалій національної економіки виявляється проблематичним. Науковий доробок сучасних вітчизняних вчених, таких як І. Балабанов, М. Білик, І. Бланк, Е. Бреслав, В. Воронкова, Н. Давиденко, Г. Земитан, М. Кизим, Л. Костирко, О. Панасенко, Н. Соловйова, Р. Теличко, Е. Тихонов, О. Трилід, О. Янковий, та інших хоча і має високу значущість, доводить, що досить широке коло проблем досі ще залишається невирішеним. Так недостатньо дослідженими залишаються теоретичні поняття та сутність самого процесу прогнозування фінансової стійкості, удосконалення аналітичного апарату фінансового прогнозування та підвищення його корисної дієвості, зменшенні похибки прогнозних розрахунків з метою підвищення результативності стратегічних та тактичних управлінських рішень.

МЕТА РОБОТИ

Мета дослідження полягає у теоретичному та практичному обґрунтуванні необхідності прогнозування фінансової стійкості сучасного підприємства, виявленні перспектив удосконалення аналітичного апарату її прогнозової діагностики.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичною та теоретичною основою дослідження є положення діалектики та економічної теорії, аналіз та синтез, монографічний та абстрактно-логічний методи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансове планування та прогнозування можна визначити як один з найголовніших інструментів зміни напрямків фінансових потоків на підприємстві. Невизначеність, яка властива ринковим умовам господарювання, визначає нагальну необхідність планування (прогнозування) або моделювання діяльності підприємства.

Здійснення фінансового прогнозування процесів і явищ є невід'ємним елементом і важливим етапом підготовки та прийняття управлінських рішень, спрямованих на забезпечення економічної стійкості підприємств. Економіко-математичний підхід до визначення стійкості характеризується твердженням про умови, які забезпечують системі стан рівноваги або утримання її характерних ознак на відповідному рівні [8].

Однак через нестабільність економічної ситуації в Україні, поглиблення фінансової кризи, яка на сьогодні охопила майже всі галузі народного господарства прогнозування діяльності підприємства та його фінансової стійкості з погляду передбачення їх майбутніх змін стає не просто базовим та результуючим інструментом планування, а необхідною передумовою виживання у сучасному мінливому середовищі. Основа цього – наукове, обґрунтоване, аргументоване (на підставі системи фактів і доказів) судження про стан об'єктів чи процесів у майбутньому [3].

Фінансове прогнозування виступає як інструмент

варіантної оцінки ймовірного розвитку суттєвих чинників зовнішнього та внутрішнього впливу на кількісні та якісні параметри фінансової стійкості підприємства. Фінансове планування і прогнозування пов'язане з ресурсним фактором – формуванням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів та отриманням прогнозованого чистого доходу та прибутку на вкладений у господарську діяльність капітал [5,6].

Оцінка поточного стану ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства ґрунтується на результатах ретроспективної та поточної діагностики фінансової стійкості. При цьому важливо, щоб стан ресурсів відповідав не тільки потребам розвитку підприємства, але й вимогам ринку. Ринок – це економічне середовище, у якому постійно існує невизначеність і нестійкість, інфляція та відсутність достовірної інформації тощо. Вищезазначене є передумовами виникнення економічних та фінансових ризиків. Отже, немає чіткості й впевненості в отриманні очікуваного результату, виникає фінансова небезпека, непередбачені втрати ресурсів, і як наслідок, збільшується ступінь фінансового ризику, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Існує причинно-наслідковий зв'язок між фінансовим результатом, стійкістю підприємства та ризиком втрати платоспроможності й фінансової стійкості, що робить особливо актуальним дослідження різних аспектів стану фінансів будь-якого підприємства.

Нами пропонується розглядати прогнозування фінансової стійкості підприємства як розробку системи науково обґрунтованих імовірнісних припущень про базові і альтернативні структурні зміни в активах та пасивах підприємства, обумовлених ефективністю використання фінансових ресурсів. З огляду на це, фінансова стійкість підприємства представляє такий стан фінансових ресурсів підприємства, їх розподілу та використання, який дозволяє підприємству забезпечувати положення фінансової рівноваги. Так як фінансова рівновага є агрегованим показником, то її досягнення залежить від ефективності існуючої політики формування та розподілу прибутку підприємства, ефективності дивідендної політики, емісійної політики і, що є головним, політики управління фінансовою стійкістю підприємства. Іншими словами, забезпечення фінансової рівноваги підприємства відбувається шляхом забезпечення необхідного рівня його фінансової стійкості.

Для підприємств, що здійснюють діяльність в умовах невизначеності та ризику, фінансова стійкість – це комплексна категорія, яка характеризує стан, структуру та напрями використання фінансових ресурсів підприємства, здатність його виконувати свої зобов'язання, а також ступінь захищеності капіталу від фінансових ризиків та можливість забезпечувати розширення діяльності без збільшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Очевидним є те, що ефективне прогнозування фінансової стійкості підприємства забезпечується за допомогою реалізації певних принципів, які являють собою основні, вихідні положення, встановлені

загальноприйнятій, широко розповсюджені правила дій та властивості економічних процесів, або ж вихідні положення економічної теорії, основні правила організації конкретної економічної діяльності. Прогнозування фінансової стійкості потребує дотримання загальних принципів, обов'язкових в умовах ринкової економіки, а саме принципів: гранично високої рентабельності, збалансованості ризиків, передбачення, врахування інфляції. Підприємство маючи у своєму розпорядженні певну суму фінансових ресурсів має так розрахувати витрати, щоб отримувати гранично високу рентабельність. Під час фінансового прогнозування має забезпечуватися збалансованість ризиків, для чого витрати з високою фінансовою віддачею, але з підвищеним ризиком треба поєднувати з інвестуванням коштів в об'єкти хоча і менш рентабельні, але з гарантованим доходом. Після вибору довгострокового напрямку вкладання коштів, необхідно передбачити найбільш економічні методи їх фінансування. У процесі фінансового прогнозування має обов'язково враховуватись інфляційна ситуація, з огляду на яку коригуються всі розрахунки.

Таким чином, прогнозування дає змогу аналізувати тенденції, які складаються в період проведення фінансової політики з урахуванням впливу на неї внутрішніх та зовнішніх чинників і на цій підставі визначати перспективи фінансової стратегії, яка забезпечує підприємству фінансову стійкість та стабільність на ринку.

Фінансова стратегія підприємства представляє собою складну багатофакторну модель дій і заходів, необхідних для досягнення поставлених перспективних цілей у загальній концепції розвитку в області формування і використання фінансово – ресурсного потенціалу підприємства [1,6].

Для оцінки наявних стратегічних альтернатив підприємства, доречним, на наш погляд, є використання матриці фінансової рівноваги французьких вчених Ж. Франсона та І. Романа, яка дозволяє окреслити критичний шлях підприємства та ідентифікувати стадію фінансового розвитку, його вектор. Позиціонування в квадрантах матриці здійснюється на основі розрахунку результату господарської діяльності, фінансової діяльності та результату фінансово-господарської діяльності. Переваги застосування матриці фінансової рівноваги в тому, що вона дозволяє не тільки визначити поточне положення підприємства з точки зору фінансового ризику, але й розглядати ситуацію в динаміці, що дозволить окреслити пріоритетні напрями фінансової стратегії підприємства залежно від зміни ключових показників його діяльності [4].

Процесу прогнозування фінансової стійкості підприємства повинен бути притаманний високий динамізм, який би враховував зміни факторів зовнішнього середовища та потенціал формування всіх параметрів фінансової стійкості з врахуванням дії внутрішніх факторів. Саме тому процес фінансового прогнозування передбачає визначення певних орієнтирів, критеріїв, індикаторів щодо забезпечення функціонування підприємства

фінансовими ресурсами в достатньому для покриття потреб обсязі, оптимізацію джерел та мінімізацію ціни залучення фінансових ресурсів на ринку та синхронізацію руху фінансових потоків, ефективний розподіл і використання прибутків, хеджування ризиків, побудову взаємовигідної моделі стосунків з партнерами, з метою виконання запланованих обсягів діяльності та отримання чистого прибутку в розмірі, достатньому для економічного і соціального розвитку підприємства в поточному і наступному періодах.

Підприємства використовують прогнози для передбачення подій або умов, за яких вони можуть виникнути у майбутньому, стимуляції можливих варіантів їх соціально-економічного розвитку. Ефективність реалізації функції прогнозування фінансової стійкості потребує оволодіння сучасними методами обробки та аналізу інформації про стан та розвиток об'єкта прогнозування. Безперечно, від обраного інструментарію прогнозування і планування значною мірою залежить якість та достовірність прогнозів і планів, отриманих на їх основі [3,5].

Усі методи прогнозування в залежності від виду використовуваної моделі можна підрозділити на три великі групи: методи експертних оцінок, які передбачають багатоступінчастий характер опитування експертів по спеціальних схемах і обробку отриманих результатів за допомогою інструментарію економічної статистики та стохастичні методи, що припускають імовірнісний характер як прогнозу, так і самого зв'язку між досліджуваними показниками, третя група – детерміновані методи, що припускають наявність функціональних чи жорстко детермінованих зв'язків, коли кожному значенню факторної ознаки відповідає цілком визначене не випадкове значення результативної ознаки. Окремо стоїть група методів, оснований на побудові динамічних імітаційних моделей підприємства.

По набору прогнозованих показників методи прогнозування фінансової стійкості можна розділити на дві групи, а саме: методи, у яких прогнозується один або кілька окремих показників; методи, в яких будуються прогнозні форми звітності цілком у типовій чи укрупненій номенклатурі статей.

Ряд авторів пропонує здійснювати прогнозу оцінку фінансової стійкості з застосуванням алгоритму класичного варіанту побудови таксономічного показника. Використання методу таксономії дозволяє уникнути суб'єктивізму під час експертного оцінювання ваги або ступеня значущості окремих показників у процесі становлення результату. Модельовання періодичних трендів узагальнюючого показника фінансової стійкості дозволяє отримати виважені прогнозні значення. Отже процес фінансового прогнозування за цією методикою відповідає вимогам інтеграції, координації та зменшення невизначеності [2,8].

Прогнозування статей проектованої звітності може здійснюватися за допомогою багатьох методів, які полягають у використанні формалізованих або інтуїтивних підходів і відрізняються один від одного точністю і формою представлення результатів, трудомісткістю операцій і кількістю вхідних даних.

Ув'язування статей активу і пасиву прогнозного балансу складеного з використанням розрахунково-аналітичного методу, методу прямого рахунку (по елементного набору прогнозних розрахунків), методу «відсотка від продажів» зумовлює потребу у врахуванні ресурсного забезпечення формування прогнозних активів; критичної оцінки прогнозних даних балансу; коригування показників фінансового плану (яким є прогнозний баланс активів і пасивів підприємства).

Економіко-математичне моделювання дає можливість з певною ймовірністю визначити динаміку показників залежно від зміни чинників, що впливають на розвиток фінансових процесів у майбутньому. Базою та найпоширенішим методом на сьогодні є метод екстраполяції тенденції, який, в свою чергу ділиться: на просту екстраполяцію, часовий тренд, метод авто регресії, адаптивні методи (метод експоненціального згладжування і метод гармонійної ваги) [5].

Результати економіко-математичного моделювання кладуться в основу техніко-економічних розрахунків планових завдань і прогнозів. Але слід зауважити, що при розробці альтернативних сценаріїв необхідно використовувати не тільки методи, які засновані на пролонгації в майбутнє тенденції минулого, але й враховувати виникнення нових факторів на основі якісних методів прогнозування [7]. Сценарний підхід має бути заснованим на відповідній стратегічній гіпотезі, яка містить напрями розвитку, ранжування пріоритетів, черговість реакції різних стратегій та відбір відповідних засобів та інструментів її реалізації. Використання сценарного методу дозволяє знизити негативні наслідки помилок стратегічного передбачення. Розроблені сценарії набуття підприємством стану фінансової рівноваги (абсолютна, нормальна, нестійка, кризова) дозволяють з прийнятним рівнем достовірності визначити можливі тенденції розвитку, взаємозв'язки між факторами впливу, сформувані картину можливих станів (як правило, це три базові сценарії: оптимістичний, песимістичний, реалістичний або базовий умовно задовільний), які може прийняти фінансова ситуація на підприємстві під впливом тих чи інших факторів.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день практично відсутні наукові розробки цілісної методики прогнозування фінансової стійкості, яка б дозволила оперативну, об'єктивно й повно визначити перспективний ступінь стійкості фінансового стану, зважаючи на багатоаспектність даної категорії та її важливість для функціонування сучасного підприємства. Крім того недостатньо дослідженими залишаються теоретичні поняття та сутність самого процесу прогнозування фінансової стійкості, його місця та ролі в мікроекономічній системі підприємства.

Прогнозування фінансової стійкості ґрунтуючись на науковому передбаченні майбутнього, ґрунтується на пізнанні законів економічного розвитку, аналізі та синтезі, мисленні, економіко-математичному моделюванні економічних процесів дозволить підприємствам вчасно реагувати на зміни фінансової ситуації, уникаючи тим самим невинуватених витрат ресурсів та дисбалансу, забезпечуючи безперервність функціонування підприємства в умовах невизначеності економічного середовища. Використання розвинутого аналітичного апарату фінансового прогнозування створює можливості для опрацювання майбутніх ситуацій та варіантів фінансового розвитку. Таким чином досягається гнучкість та динамізм прогнозування фінансової стійкості. Фінансові менеджери отримують інструменти швидкого реагування на ситуацію, прогнозна модель якої була створена завчасно, отримуючи тим самим конкурентні переваги за рахунок скорочення часу на реагування, корегування та адаптацію планів, зниження поточних витрат.

Література

1. Богатирьов І.І. Імперативи формування і реалізації фінансової стратегії корпорації / І.І. Богатирьов // Стратегія економічного розвитку України. – 2014. – № 34. – С.124-129.
2. Головка О.Г. Удосконалення оцінки та прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах господарювання / О.Г. Головка, А.С. Тараскіна // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1(59). – С. 254-257.
3. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування та планування : навч. посібник / Б.Є. Грабовецький. – Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. – 188 с.
4. Дорофеев М. Л. Особенности применения матрицы финансовых стратегий Франшона и Романа в стратегическом финансовом анализе компании / М.Л. Дорофеев // Финансы и кредит. – 2009. – №23 (359). – С. 23 – 27.
5. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : навч. посібник / В. М. Геєць, А. А. Мазаракі, П. Корольчук та ін. – К. : КнТЕУ, 2010. – 279 с.
6. Костирко Л.А. Фінансовий механізм сталого розвитку підприємств: стратегічні орієнтири, системи забезпечення, адаптація : монографія / Л.А. Костирко. – Луганськ: Ноулідж, 2012. – 474 с.
7. Решетняк Е.И. Сценарное планирование как инструмент повышения конкурентоспособности предприятия в условиях развивающегося рынка / Е.И. Решетняк, О.А. Иванова // Бизнесинформ. – 2009. – № 4(1). – С. 103-106.
8. Тищенко О.М. Моделювання оцінки та прогнозування фінансової стійкості / О.М. Тищенко, Л.О. Норік // Вісник ХНЕУ. – 2009. – № 11. – С. 407-415.